

Raport de monitorizare

Elemente de propagandă, manipulare informațională și încălcare a normelor deontologiei jurnalistice în spațiul mediatic autohton

1 iulie – 30 septembrie 2018

Raportul este posibil datorită ajutorului generos al poporului american oferit prin intermediul Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar poziția USAID sau a Guvernului SUA.

INFORMAȚII GENERALE

În perioada 1 iulie – 30 septembrie 2018, Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) a monitorizat 12 instituții media – portaluri de știri și posturi TV – pentru a identifica dacă în materialele jurnalistice difuzate se conțin încălcări ale normelor deontologice și elemente de manipulare informațională. A fost analizat modul în care acestea reflectă evenimentele de interes public din domeniul politicii, economiei, politicii externe și altele, și dacă respectă normele profesionale și etice, precum verificarea informațiilor din câteva surse, pluralismul de opinii, asigurarea echilibrului în cazul știrilor conflictuale etc. Astfel, raportarea la Codul Deontologic și la lucrările științifice de referință a permis identificarea unor procedee și tehnici de manipulare informațională.

La baza analizei a fost pusă premisa că știrile sunt principalul produs mediatic din care oamenii se informează asupra actualităților în viața lor de zi cu zi. De aceea, indiferent de opiniile proprietarilor redacțiilor în chestiuni politice sau economice, știrile trebuie să conțină în exclusivitate fapte și nu opinii ale jurnaliștilor, trebuie scrise într-un limbaj neutru și accesibil, și să reflecte cât mai fidel realitatea, cu respectarea echilibrului surselor.

Scopul monitorizării:

Monitorizarea s-a făcut cu scopul de a stabili dacă mass-media, în abordarea subiectelor de interes public, respectă deontologia profesională și folosește tehnici de manipulare. Mai cu seamă, am urmărit să identificăm greșelile comise de jurnaliști (cu intenție sau fără) la relatarea faptelor, astfel încât studiile de caz și rapoartele de monitorizare să aibă un rol instructiv. Un alt scop este să contribuim la sporirea vigilenței consumatorilor de presă față de riscurile informării din surse nesigure. Monitorizarea îi ajută pe consumatori să înțeleagă în ce moduri presa poate manipula și să poată distinge între un produs jurnalistic manipulator și altul care reflectă echidistant realitatea.

Criteriile de selectare a instituțiilor de presă monitorizate:

- Aria de acoperire – națională;
- Limba – română și rusă;
- Impactul – tirajul și auditoriul.

Audiovizual: TV Moldova 1, Publika TV, Canal 2, Accent TV, NTV Moldova, Jurnal TV, TV8, Pro TV Chișinău.

Presa online: Noi.md, Sputnik.md, Kp.md, Unimedia.info.

Metodologie: Au fost selectate evenimentele din domeniile politic, economic și social de interes public major care au avut loc în perioada monitorizării și a fost analizată modalitatea în care aceste evenimente au fost reflectate în media. Au fost analizate limbajul și imaginile folosite de jurnaliști, modul de selectare a evenimentelor pentru reflectare, corectitudinea citării surselor și tonalitatea expunerii prin prisma Codului Deontologic al Jurnalistului¹, a ghidurilor și recomandărilor în domeniul presei responsabile și de calitate², dar și a noțiunilor de **manipulare** și **propagandă**, așa cum sunt definite acestea în Dicționarul de Sociologie³.

Manipularea este definită ca: „Acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune, care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și de decizie. Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin **manipulare** nu se urmărește înțelegerea mai corectă și mai profundă a situației, ci inculcarea unei înțelegeri convenabile, recurbându-se la inducerea în eroare cu argumente falsificate, cât și la apelul la palierele emoționale non-raționale”.

¹ Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/documente/cod_d_rom.pdf

² Ghid de stil cu norme etice pentru jurnaliști, API, http://www.unicef.org/moldova/Ghid_Etica_Jurnalist_RO.pdf

³ Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Dicționar de Sociologie, București, 1998, p. 332, p. 457.

<http://vignette4.wikia.nocookie.net/nccmn/images/1/1c/Dictionar-de-Sociologie-Catalin-Zamfir-Lazar-Vlasceanu.pdf/revision/latest?cb=20150813042511&path-prefix=ro>

Propaganda: „Activitatea sistematică de transmitere, promovare sau răspândire a unor doctrine, teze sau idei de pe pozițiile unei anumite grupări sociale și ideologii, în scopul influențării, schimbării, formării unor concepții, atitudini, opinii, convingeri sau comportamente. Propaganda se realizează astfel încât să ducă la realizarea scopurilor și intereselor grupului pe care îl servește, neexistând o propagandă neutrală valoric sau obiectivă”.

Principalele subiecte monitorizate în perioada 1 iulie 2018 – 30 septembrie 2018 au fost:

- Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea ajutorului macrofinanciar (AMF) și a suportului bugetar (5 iulie 2018);
- Votarea amnistiei capitalului (26 iulie 2018);
- Manifestațiile din centrul Chișinăului din 26 august (26 august 2018);
- Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont” (6 septembrie 2018);
- Investiția Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri în Guvernul Republicii Moldova (25 septembrie 2018).

I. TENDINȚE GENERALE.

Datele monitorizării relevă faptul că jurnaliștii de la unele instituții media monitorizate continuă să scrie știrile comițând abateri de la normele deontologice. Au fost identificate atât încălcări ale Codului Deontologic al Jurnalistului cât și elemente caracteristice practicilor de propagandă și manipulare informațională:

Tehnica dușmanului (intern și/sau extern) – Publika TV, NTV Moldova (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF); Canal 2, Kp.md (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); NTV Moldova, Publika TV (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”); Publika TV, Canal 2 (Investiția Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri);

Tehnica informației prioritare – Canal 2, Publika TV, NTV Moldova (Manifestațiile din centrul Chișinăului din 26 august);

Tehnica/mitul „Salvatorului național” (Mesia) – Accent TV (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF); NTV Moldova (Votarea amnistiei capitalului); NTV Moldova, Accent TV (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); NTV Moldova (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”); Accent TV (Investiția Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri).

Răspândirea unei informații sau declarații false – Publika TV, Sputnik.md (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); Accent TV (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”);

Generalizarea – NTV Moldova (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF); Publika TV (Votarea amnistiei capitalului); Kp.md (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august);

Ironia – Canal 2, Sputnik.md (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august);

Sugestia – Accent TV (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF); Publika TV (Votarea amnistiei capitalului); Canal 2 (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); TV8 (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”);

Omisiunea – Canal 2 (Votarea amnistiei capitalului); Accent TV, Kp.md (Investiția Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri);

Estomparea – NTV Moldova (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”);

Etichetarea – Sputnik.md, Noi.md (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); Canal 2 (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”); Jurnal TV (Votarea amnistiei capitalului); Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august);

Amestec dintre fapte și opinii – Accent TV, Kp.md (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF); Accent TV (Votarea amnistiei capitalului); Jurnal TV, Unimedia.info (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); Canal 2 (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”); Canal 2, NTV Moldova (Învestirea Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri);

Prezentarea unor opinii și/sau declarații drept adevăruri de ultimă instanță – Publika TV (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); Accent TV, Sputnik.md (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”); NTV Moldova (Învestirea Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri);

Exacerbarea faptelor – NTV Moldova (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august);

Prezentarea selectivă a faptelor, opiniilor și declarațiilor – Publika TV (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); Jurnal TV (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF);

Dezechilibrul surselor – Publika TV, Accent TV, NTV Moldova (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF);

Lipsa dreptului la replică – Accent TV (Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF); Publika TV (Votarea amnistiei capitalului); Canal 2 (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august); Publika TV (Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”); Publika TV (Învestirea Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri);

Trimitere la surse imposibil de verificat – Canal 2 (Votarea amnistiei capitalului); Sputnik.md (Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august);

II. ANALIZA DATELOR.

Subiectul 1. Dezbaterile și votul în Parlamentul European privind sistarea AMF și a suportului bugetar

Context: La 5 iulie 2018, în Parlamentul European avut loc dezbateri cu referire la criza politică din Republica Moldova. În urma discuțiilor a fost adoptată o Rezoluție cu votul a 343 de europarlamentari, alți 160 de europarlamentari s-au abținut, iar 35 au votat contra. Textul Rezoluției a făcut referire la mai multe probleme, provocări și nereguli care au loc în Republica Moldova, iar drept rezultat PE a cerut sistarea Asistenței macro-financiare (AMF) de 100 milioane de euro și a suportului bugetar pentru țara noastră

Concluzie generală: Majoritatea instituțiilor media au manifestat un interes destul de mare pentru acest eveniment, unele chiar atribuindu-i aproape jumătate din durată totală a buletinului de știri din 5 iulie 2018 (**Jurnal TV**). Unghiul de abordare a fost diferit de la o instituție media la alta. Câteva din ele au reflectat evenimentul neutru și au oferit un spațiu egal de emisie tuturor surselor (**TV8, Pro TV Chișinău, Moldova 1, Unimedia.info**); unele au insistat pe poziția anti-Rezoluție a europarlamentarilor, totodată evitând să menționeze clar și concret rezultatele procedurii de vot (**Publika TV, Canal 2**); altele, dimpotrivă, au insistat doar pe poziția pro-Rezoluție a europarlamentarilor (**Jurnal TV**).

Publika TV [a difuzat un reportaj](#) de 7 minute și 58 de secunde despre rezoluția adoptată de PE: „Rezoluție contra Moldovei”, în care a insistat mult pe procedura de dezbateri, însă a evitat momentul votului. Informația a fost prezentată într-un mod tendențios și lipsit de echidistanță, iar opinia unei părți (Partidului Democrat din Moldova, PDM) a fost prezentată pe larg în defavoarea alteia (Partidul Acțiuni și Solidaritate – PAS, Partidul Politic „Platforma Demnitate și Adevăr” – PPDA, Partidul Liberal Democrat din Moldova – PLDM), fiind observate:

- **Amestecul faptelor cu opiniile:** „Dodon Jubilează”;
- **Tehnica de manipulare a „dușmanului intern”,** Maia Sandu (PAS), Andrei Năstase (PPDA) și Viorel Cibotaru (PLDM) fiind prezentați drept dușmani ai Republicii Moldova;
- **Omisiunea: Publika TV** a evitat să menționeze că, în total, la vot au participat 538 de eurodeputați (din totalul de 751), pentru au votat 343 de europarlamentari, împotriva – 35, iar 160 – s-au abținut;
- **Dezechilibrul surselor:** au fost incluse doar părerile eurodeputaților (6) care au criticat rezoluția.

Canal 2 a prezentat informația cu foarte mici diferențe, urmărind același text, imagini și scenariu ca și **Publika TV** și făcând uz de aceleași încălcări ale normelor deontologice.

Televiziunea publică **Moldova 1** a reflectat informația într-un mod neutru și echidistant, însă prin structura știrii a favorizat poziția PDM în acest caz. A fost sesizat un **ușor amestec al faptelor cu opiniile**: „*Discuțiile au durat o oră și au fost purtate cu sala aproape goală... Ceilalți eurodeputați au revenit în plen, înainte de procedura de vot*” (**accent pe informația mai puțin relevantă**); „*Subiectul a împărțit sala în două...*”. Totodată, televiziunea publică a atribuit un timp de emisie mai mare – comparativ cu celelalte surse – declarațiilor purtătorului de cuvânt al PDM: a fost citită aproape integral declarația postată pe Facebook de Vitalie Gămurari.

Jurnal TV a reflectat detaliat subiectul monitorizat, difuzând patru reportaje cu un total de emisie de 23 minute și 10 secunde, ceea ce a reprezentat jumătate din întregul buletin de știri din 5 iulie 2018. În știrile difuzate, **Jurnal TV** a asigurat dreptul la replică tuturor celor vizați în știre. Totuși, **Jurnal TV** i-a favorizat clar pe cei care s-au pronunțat pro-rezoluție (12 surse diverse cu un timp de emisie de 8 minute și 10 secunde) și a defavorizat clar opiniile eurodeputaților anti-rezoluție (patru surse diverse cu un total de emisie de 1 minut și 6 secunde). Acest lucru poate fi calificat drept **selectarea părtinitoarea a declarațiilor**, pentru a susține o anumită parte/tabără.

Accent TV a reflectat evenimentul tendențios, încălcând mai multe norme ale Codului Deontologic, dar și făcând uz în mod flagrant de câteva tehnici de manipulare și propagandă. **Accent TV** a favorizat direct Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) și pe președintele Igor Dodon, defavorizând PDM și partidele de opoziție extra-parlamentare, pe care le-a prezentat într-un context negativ. Cele mai grave derapaje:

- **Lipsa echilibrului de opinii: Accent TV** a insistat mult pe opiniile pro-rezoluție (5) și nu a prezentat niciuna din opiniile eurodeputaților care s-au pronunțat anti-rezoluție (doar s-a menționat printre altele că au fost și din acestea);
- **Amestecul faptelor cu opiniile**: „*Am ajuns să trăim zilele când Parlamentul European a observat în sfârșit criza politică din Chișinău. De ce însă atât de târziu, rămâne o întrebare fără răspuns, mai ales că Femida moldovenească nu odată a fost folosită în scop de unealtă pentru atingerea scopurilor politice. Despre asta s-a vorbit în repetate rânduri de la tribuna Consiliului Europei, în rapoartele OSCE*”; „*În cazul în care europenilor le convine o anumită derulare a situației, dacă nu stau chitic și tac...*”;
- **Neasigurarea dreptului la replică**: Andrei Năstase a fost vizat și acuzat direct fără a i se oferi dreptul la replică.
- **Sugestia la pachet cu tehnica de manipulare a „dușmanului extern”**: UE a fost reprezentată în context negativ, ca o instituție care pedepsește Republica Moldova ori de câte ori are ocazia;
- **Tehnica „Salvatorului național” (Mesia)**: Președintele țării a fost prezentat drept „Salvatorul” în această situație: „*Un asemenea final a prevăzut președintele țării... Potrivit lui Igor Dodon, rezoluția adoptată este un rezultat al luptei politice dintre partidele de dreapta din Moldova, însă au de suferit cetățenii simpli*”, urmând declarația președintelui „*...iată de ce aceste partide, după alegeri trebuie să își găsească locul în opoziție, iar socialiștii să salveze țara*”.

NTV Moldova a folosit subiectul pe de o parte pentru a accentua lupta din tabăra partidelor de dreapta care susțin cursul pro-european al țării – „*Război între forțele proeuropene*” –, iar pe de altă parte ca să reflecte PSRM și pe președintele Igor Dodon într-un context pozitiv și, implicit, drept singura forță care poate rezolva problemele: „*...socialiștii vin să salveze țara...*” (**tehnica de manipulare a Salvatorului național**). De asemenea, **NTV Moldova** a făcut uz de **generalizare** („*Europarlamentarii au declarat că nu mai au nici cea mai mică încredere în Guvernul de la Chișinău*”) și **tehnica de manipulare a dușmanului extern** (UE în acest caz fiind dușmanul care pedepsește Republica Moldova).

Sputnik.md a publicat două știri, care în mare parte au respectat normele deontologice și nu au inclus tehnici de manipulare. **KP.md**, **în una din știri**, a admis un caz de **ironie**: „*În Parlamentul European în privința crizei politice din Moldova chiar au fost organizate dezbatere*” (original: „*В Европейском парламенте по вопросу политического кризиса в Молдове даже проходили дебаты*”). În cele 6 știri proprii, **Noi.md** a reflectat informația în mod neutru și echidistant, oferind spațiu pentru declarații și opinii atât eurodeputaților pro-, cât și anti-rezoluție.

TV8 a reflectat subiectul neutru și echidistant, incluzând atât opiniile contra, cât și cele pro-rezoluție. În prima știre – „Asistența UE, suspendată” –, **TV8** a vorbit despre cum au decurs lucrurile în Parlamentul European. Au fost incluse atât opiniile europarlamentarilor care au susținut rezoluția, cât și ale celor care au contestat-o. De asemenea, **TV8** a inclus atât părerea celor pro-rezoluție (PAS, PPDA, PLDM), a celor anti-rezoluție (PDM), a președintelui Igor Dodon, dar și cea a experților. La fel, și **Pro TV Chișinău** a reflectat neutru și echidistant evenimentul și a prezentat toate punctele de vedere (pro- și anti-rezoluție), asigurând dreptul la replică celor vizați. **Unimedia.info** [publicat o știre în](#) care a transmis atât live-text, cât și prin transmisiune în direct (live streaming) dezbaterile și procedura de vot din PE privind aprobarea Rezoluției pentru Republica Moldova. Informația a fost prezentată neutru și echidistant.

Subiectul 2. Votarea legii amnistiei capitalului

Context: La 26 iulie 2018, Parlamentul a votat, în cadrul ședinței plenare, [proiectul legii nr. 284 privind declararea voluntară și facilitarea fiscală](#). Legea a fost elaborată de câțiva deputați membri ai PDM și Grupului Popular European din Parlamentul Republicii Moldova. Legea prevede posibilitatea declarării bunurilor și surselor financiare care nu au fost anterior declarate, astfel fiind posibilă legalizarea acestora, achitând 3% din valoarea lor. Legea a fost criticată de partidele parlamentare și extraparlamentare, organizațiile societății civile, organizații/instituții internaționale (FMI, BM) și misiunile diplomatice (Ambasada SUA, Delegația UE).

Concluzie generală: *Votată în două lecturi în aceeași zi, fără o dezbateră publică, legea amnistierii capitalului a fost reflectată cât se poate de diferit de presă, iar unele instituții (NTV Moldova, Accent TV) au politizat subiectul, folosindu-l drept instrument pentru a discredita anumite partide politice.*

Canal 2 a difuzat două știri la acest subiect. În prima din ele **Canal 2** a **generalizat** și a făcut trimitere la **surse imposibil de verificat**, sugerând că legea se bucură de o susținere masivă: „**mai mulți experți, dar și mediul de afaceri au salutat inițiativa statului...**”. Totodată, a făcut uz de **tehnica de manipulare a „dușmanului intern”**, cele 3 partide (PAS, PPDA, PLDM) fiind portretizate drept „dușmanii” ce se opun reformelor.

Într-o altă știre, **Canal 2**, a publicat informații despre un raport al Transparency International (TI), care spune că amnistia fiscală este o practică bună și eficientă, folosită la nivel internațional de țări precum Australia, Italia, Grecia și Turcia. Astfel, **Canal 2** a încercat un **transfer de imagine** și de **justificare** a adoptării acestei legi, făcând abstracție de diferențele semnificative dintre țara noastră și statele respective. Informația de context a fost prezentată pentru a justifica adoptarea legii, prezentând în detaliu beneficiile înregistrate în țările respective. Totodată, nu au fost prezentate posibilele probleme (**tehnica de manipulare prin omisiune**) care pot apărea la aplicarea amnistiei fiscale și care au fost explicate anterior de mai multe instituții naționale și internaționale, societatea civilă și experți.

Publika TV a reflectat subiectul în același scenariu, tematică, unghi de abordare, text și imagine ca și în cazul **Canal 2**, făcând uz de:

- **Tehnica de manipulare a „dușmanului intern”** – PAS, PPDA, PLDM fiind prezentate într-un context negativ, ca niște entități ce se opun reformelor. Este o tehnică foarte des utilizată de mass-media autohtone, pentru a le induce cetățenilor un sentiment de frică și/sau angoasă;
- **Generalizare și amestecul faptelor cu opiniile:** „*Criticile vin în timp ce mai mulți experți economici, precum și reprezentanți ai mediului de afaceri, au salutat inițiativa statului, care, potrivit lor, va aduce mai mulți bani la bugetul de stat și va duce la majorarea salariilor*”;
- **Lipsa dreptului la replică/opinie** – chiar dacă **Publika TV** a pus accentul pe faptul că trei partide au protestat (atenție și la titlul și burtiera din știre: „PAS, PPDA, PLDM au protestat din nou la Parlament”), acest post de televiziune nu a inclus nicio opinie a protestatarilor;
- **Tehnica sugestiei** – ca și **Canal 2**, **Publika TV** a menționat concluziile unui raport al TI, care menționează că amnistia capitalului a adus venituri în bugetul unor țări ca Australia, Grecia, Turcia și Italia. Sugerând că această reforma va aduce beneficii și Moldovei, **Publika TV** nu a asigurat echilibrul surselor și opiniilor, or, argumentele mai multor organizații naționale și internaționale pentru respingerea unei asemenea măsuri au fost mai numeroase decât cele de susținere.

Jurnal TV a admis în câteva cazuri **amestecul faptelor cu opiniile** și a aplicat unele determinative (echivalentul **etichetării**) care semnalează o atitudine părtinitoare a jurnaliștilor: „*Legea celor 56 deputați ai*

puterii” (burtiera știrii); „În timp ce guvernarea afirmă că legea va stimula economia și mediul de afaceri, **opoziția anti-oligarhică și societatea civilă sunt convinse că de fapt acum are loc legalizarea miliardului de dolari furat din sistemul bancar la finele lui 2014**”.

NTV Moldova a insistat mult pe declarațiile și interpretările legii făcute de reprezentanții PSRM, incluzând trei fragmente video cu declarațiile Zinaidei Greceanii. Citatele acestea au reprezentat aproape jumătate din știre (**tehnica de manipulare a eroului salvator**), ceea ce reprezintă un **dezechilibru al surselor** semnificativ. De asemenea, NTV Moldova **nu a oferit dreptul la opinie** autorilor legii (reprezentanților PDM, în acest caz). În ceea ce privește modalitatea de citare a surselor, e notabil că doar sursa PSRM a fost citată direct. În afară de aceasta, **NTV Moldova** a recurs la calificative (**etichete**) preluate din citatele surselor: „scandaloasa inițiativă”, „scandaloasa lege”.

Accent TV a prezentat informația în mod părtinitor și neechidistant, oferind mai curând o interpretare a evenimentului decât o relatare a faptului în sine. De asemenea, **Accent TV** a făcut uz extins de câteva tehnici de manipulare:

- **Amestecul faptelor cu opiniile și etichetare:** „Propunerile democraților privind reducerea impozitului pe venit și amnistia fiscală au devenit subiect de știri în Parlament. **După cum și era de așteptat, atât cei din PDM cât și sateliții săi nu au avut întrebări la acest subiect. Lucru pe care nu îl putem spune și de opoziție. Chiar dacă au părăsit sala de ședință, refuzând să ia parte la schemele guvernării, socialiștii au făcut una cu pământul ideile democraților**”;
- **Politizarea subiectului.** PSRM a fost prezentat drept un partid care luptă cu guvernarea pentru binele cetățenilor și al țării. **Tehnica de manipulare a Eroului Salvator – Mesia** (în cazul dat, „eroul” fiind PSRM pe post de entitate politică care se opune guvernării) este folosit de fiecare dată când într-o societate anume criza socială, politică și economică se înrăutățește, iar pe fundal este promovată ideea unui salvator care poate rezolva toate problemele;
- **Citarea excesivă a unor surse și lipsa dreptului la replică** pentru cei vizați direct în știre. Zinaida Greceanii a fost inclusă cu trei blocuri de declarații consecutive (cu un total de 2 minute și 14 secunde, adică aproximativ 50% din știre au constituit doar declarațiile ei, alte 40% fiind parafrazarea acestora de către reporter). Pe de altă parte, Guvernul și PDM, ca partid, au fost vizați și acuzați direct, dar acestora nu li s-a asigurat dreptul la opinie.

TV8, Pro TV Chișinău, Unimedia.info și Moldova 1 au reflectat subiectul amnistiei fiscale neutru și echidistant. Portalul online **Sputnik.md** a publicat [o știre](#), în care a reflectat informația neutru și echidistant. **Kp.md** a publicat două știri, la fel ca și **Noi.md**, în majoritatea informația fiind expusă într-un mod neutru și nefiind semnalate încălcări deontologice sau folosirea tehnicilor de manipulare.

Subiectul 3. Evenimentele din centrul Chișinăului din 26 august

Context: Pentru data de 26 august, Primăria anunțase că au fost depuse patru cereri prealabile pentru organizarea unor manifestații de protest în Piața Marii Adunări Naționale (PMAN) din capitală. Una dintre ele a fost depusă de A.O „Credință Patriei”; a doua cerere de către Aurel Bucureanu, care se arată împotriva ridicării prețurilor la combustibili și revenirea acestora la 14-15 lei pentru un litru; a treia a fost depusă de organizația non-guvernamentală „Salvgardare”, condusă de Maia Laguta; iar a patra a fost o cerere depusă de PLDM în numele Comitetului Mișcării de Rezistență Națională „ACUM”, care a indicat că vor organiza un protest anti-guvernare. Prioritate au avut grupurile conduse de Aurel Bucureanu și Maia Laguta, deoarece au fost primii care au depus declarația. Pentru a se evita altercațiile, piața a fost divizată de un cordon de carabinieri care aveau funcția de a asigura ordinea. Cu puțin timp înainte de începerea acțiunilor de protest organizate de Maia Laguta și Aurel Bucureanu, în PMAN au ajuns susținătorii Partidului Politic ȘOR, care au amplasat grătare, corturi, mese și o scenă. Ulterior, pe scena instalată au urcat reprezentanții Partidului Politic Șor, în frunte cu liderul acestuia, care au ținut discursuri împotriva opoziția extra-parlamentare (PLDM, PAS, PPDA).

Concluzia generală: Canal 2 și Publika TV au reflectat evenimentele într-un mod asemănător, lipsit de echidistanță și tendențios, folosindu-se de proteste pentru a discredita anumite partide politice. Alte două instituții media, NTV Moldova și Accent TV, au prezentat cele trei acțiuni de protest mai curând în baza opiniilor și interpretărilor unor actori politici și experți decât a faptelor. Jurnal TV a folosit etichete și amestecul faptelor cu opiniile, iar TV8, Pro TV Chișinău și Unimedia.info au reflectat subiectul echidistant și neutru, cu detalii în baza faptelor.

Canal 2 a reflectat în mod peiorativ și tendențios evenimentele din 26 august din PMAN. Știrile despre manifestațiile din centrul capitalei au fost incluse abia la mijlocul buletinului de știri, instituția media calificând mai importante știrile despre un accident rutier din Bulgaria, moaștele de la Mănăstirea Curchi și incendiul clădirii Episcopiei de la Oradea. Astfel, **Canal 2** a subminat intenționat importanța unor evenimente social-politice naționale, în favoarea unor evenimente internaționale și a știrilor din categoria faptului divers (**tehnica manipulării prin informații prioritare**).

Această instituție media a prezentat în detalii acțiunea de protest a Partidului Politic ȘOR, în defavoarea protestului ACUM. În cazul primei acțiuni, jurnaliștii postului au operat cu fapte și cu imagini video directe, oferind citate și declarații directe ale organizatorilor, iar în cazul celui de al doilea eveniment (protestul ACUM) au operat aproape exclusiv cu opinii sau interpretări ale jurnaliștilor și analiștilor politici. Totodată, manifestația organizată de Partidul Politic ȘOR a fost reflectată în context neutru spre pozitiv, iar protestul ACUM a fost prezentat într-un context exclusiv negativ.

În plus, **Canal 2** a difuzat **informații false** și a făcut uz de **amestecul faptelor cu opiniile**: „Președintele Partidului ȘOR a fost însoțit de doi europarlamentari, care au ținut discursuri înflăcărâte”; „...La ora prânzului, oamenii au început să se adune la manifestația care oficial a fost organizată de PLDM, în față însă au ieșit liderii PAS și PPDA. Aceștia nu au putut împărți civilizată piața cu simpatizanții lui Șor, așa că și-au aruncat sticle peste zidul de polițiști, care separau cele două tabere” (fără a prezenta imagini care să probeze acuzația). Or, protestul ACUM nu a fost organizat oficial și în exclusivitate doar de PLDM. În acest fel, televiziunea dată a încercat să facă un **transfer de imagine negativă** dinspre PLDM ca partid politic asupra întregului protest ACUM (**tehnica sugestiei**). În afară de acestea, **Canal 2 a manipulat cu ajutorul imaginilor și a montajului video**. Postul TV a prezentat imagini filmate cu drona care au surprins masele de oameni prezenți în PMAN. **Canal 2** a încercat să delimiteze cu ajutorul unor marcaje video (chenare) locul unde erau amplasați protestatarii ACUM. Totuși, postul TV nu a specificat ora la care au fost filmate acele imagini. În acest fel, prin intermediul montajului video, **Canal 2** a încercat să inducă consumatorului media ideea că protestul ACUM ar fi eșuat pentru că ar fi participat foarte puțini oameni.

Tehnica de manipulare a dușmanului intern și extern și transferul de imagine negativă au fost folosite și la nivel de context. Atât forma, cât și conținutul informațiilor de background sunt negative și acuzatoare: „PAS și PPDA a organizat aceste acțiuni în perioada când aceștia sunt acuzați că ar avea legături cu serviciile rusești. Recent jurnaliștii de la Zepellin au scris că Maia Sandu și Andrei Năstase **au fost plimbați prin Europa de Fundația Open Dialog, condusă de Ludmila Kozłowska, expulzată din UE pe motiv că ar avea legături cu serviciile speciale rusești**”. Cei doi politicieni moldoveni au fost arătați drept niște dușmani interni ai Republicii Moldova, în timp ce Kozłowska drept un dușman extern. De asemenea, **Canal 2 nu a oferit dreptul la replică sau opinie** celor vizați în știri – nici Maiei Sandu, nici lui Andrei Năstase.

Pe de altă parte însă, liderii Partidului Politic ȘOR au fost prezentați în știri cu inserturi/declarații video de la eveniment, **mimându-se astfel pluralismul surselor**. **Canal 2** a vorbit despre numărul participanților la manifestațiile organizate de Partidul Politic ȘOR și ai protestului ACUM, accentuând faptul că Partidul Politic ȘOR a scos în stradă „peste 5 mii de oameni... iar PLDM, PAS și PPDA au reușit să scoată în stradă peste 6 mii de manifestanți” (tehnicele de manipulare prin **ironie** și **ridiculizare**). Prin intermediul intonației și a formulării, prezentatoarea **a sugerat** că un singur partid (Partidul Politic ȘOR) a reușit să mobilizeze aproximativ același număr de oameni ca și cele trei partide laolaltă. Prin interviewarea unor analiști politici, care au considerat că protestul ACUM „...a fost un eveniment eșuat”, **Canal 2** a prezentat unilateral informația, punând accentul mai mult pe opinii și oferind o anumită interpretare (negativă) a evenimentului. În același timp, nu au fost incluse opinii sau interpretări alternative.

Publika TV a reflectat evenimentele din 26 august utilizând – cu foarte mici excepții – același text, scenariu, imagini și mod de abordare ca și **Canal 2**. Astfel, încălcarea normelor deontologice, dar și tehnicile de manipulare specificate mai sus în cazul **Canal 2** sunt aplicabile și în cazul reportajelor **Publika TV**. Pe lângă acestea însă, postul dat a mai admis și alte încălcări:

- **Prezentarea opiniilor drept fapte și adevăruri**. Într-una din știri, **Publika TV** a distorsionat mesajul și scopul manifestațiilor așa cum a fost anunțat de organizatori, menționând că acestea nu au fost altceva decât începutul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 24 februarie 2019: „Câteva partide politice de opoziție s-au lansat în campania electorală prin manifestații în stradă”;

- **Manipulare prin intermediul titlurilor și a textelor.** „Nu votați deputați care vă denigrează țara”; „Accident violent în PMAN. Un șofer, agresat de susținătorii PLDM, PAS, DA”; „PLDM, PAS, DA au intrat în campania pentru alegeri”;
- **Selectarea părtinitoare a declarațiilor și lipsa pluralității opiniilor.** Reporterii **Publika TV** au intervievat participanții la manifestația organizată de Partidul Politic ȘOR sau au difuzat opiniile lor indirect, însă nu au intervievat și nici nu au difuzat opinii ale manifestațiilor de la protestul ACUM;
- **Fals și tehnica informației prioritare.** Jurnaliștii **Publika TV** au stabilit de la început că cele trei partide de opoziție s-au lansat în campania electorală: „În același loc și PLDM a decis să se lanseze în campania electorală pentru parlamentare... Liberal-democrații și-au chemat alegătorii la un miting mascat, ca fiind anti-guvernare și unul civic. Formațiunii i s-au alăturat partidele Maiei Sandu și Andrei Năstase, care de fapt stau în spatele manifestației”. Astfel, **Publika TV** a prezentat o interpretare care a fost percepută de consumatorul media drept adevăr factologic. Abia ulterior, într-o a doua știre, **Publika TV** a menționat că această afirmație este opinia unor analiști politici (**prezentarea unor opinii drept adevăruri în ultimă instanță**).

Jurnal TV nu a avut buletine informative pe parcursul lunii august, de aceea a fost monitorizată informația publicată pe parcursul zilelor de 26 și 27 august pe website-ul televiziunii Jurnaltv.md. În cele 4 știri publicate, Jurnal TV a admis câteva încălcări ale normelor deontologice, și anume:

- **Amestecul faptelor cu opiniile.** „Prin tradiție deja, protestul societății civile și al opoziției antioligarhice, care urmează să aibă loc astăzi, în PMAN, va fi „însoțit” de o contramanifestație marca PD&Șor” (Știrea: „[Contramanifestație PD&Șor la Chișinău; Oamenii sunt plătiți să vină la un miting cu Șor și Filip: „Va fi concert și mâncare”](#)”);
- **Etichetarea.** „100 de lei, transportare gratuită, concert și mâncare – astfel vor fi remunerați contramanifestanții mobilizați de partidul oligarhului Vladimir Plahotniuc și cel al edilului penal de Orhei, Ilan Șor” (Știrea: „[Contramanifestație PD&Șor la Chișinău; Oamenii sunt plătiți să vină la un miting cu Șor și Filip: „Va fi concert și mâncare”](#)”).

Accent TV a difuzat o singură știre în care a prezentat informații generale vagi despre motivul și scopul acțiunilor, acordând cel mai mult timp și spațiu de emisie opiniei expuse de președintele Igor Dodon pe marginea evenimentelor din PMAN (**prezentarea opiniilor în locul faptelor**). **Accent TV** a făcut uz de **tehnica de manipulare „mitul Salvatorului Național” (sau Mesia)**, unde Igor Dodon a fost prezentat drept „salvatorul/Mesia” și singura persoană responsabilă în această țară care se gândește la popor.

NTV Moldova în știrile la subiect au insistat pe opiniile (nu fapte) PSRM și ale președintelui Igor Dodon pe marginea evenimentelor din PMAN. **NTV Moldova** a făcut uz de:

- **Tehnica informației prioritare.** S-a prezentat întâi de toate o anumită interpretare asupra evenimentului (a PSRM și a lui Igor Dodon) și doar apoi au fost prezentate detalii și fapte de la eveniment. Astfel, consumatorul de media a asimilat întâi de toate opiniile cuiva și nu a avut ocazia de a-și forma propria sa opinie. Chiar dacă ulterior apare informația de bază despre eveniment, subconștientul telespectatorului ar putea să nu mai prindă această nuanțare și pentru a-și corecta impresiile;
- **Tehnica de manipulare a Eroului Salvator (sau Mesia).** Atât PSRM, cât și președintele Igor Dodon sunt prezentați drept entități salvatoare. Acestea le sunt contrapuși ceilalți actori politici (atât partide, cât și politicieni: PPDA, PAS, PLDM, Partidul Politic ȘOR, Maia Sandu, Andrei Năstase) prezentați într-un context negativ (**tehnica de manipulare a dușmanului intern**);
- **Exacerbarea faptelor.** Prin această tehnică de manipulare, **NTV Moldova** a accentuat nejustificat detalii care în mod obișnuit ar fi considerate de jurnaliști absolut nerelevante pentru o știre, însă care au avut drept scop aici discreditarea unei persoane (Andrei Năstase, în acest caz): „Discursul lui Năstase rostit de pe un scaun a fost intens discutat ulterior pe rețelele de socializare, deoarece politicianul a fost surprins ca și anul trecut cu pantalonii uzi. Probabil ca să scape de glumele internauților, Năstase a decis să se înfășoare cu un tricolor”.

Sputnik.md a publicat nouă știri despre evenimentele din PMAN. Portalul a reflectat într-un mod tendențios și pe o notă negativă protestul ACUM. În știrile publicate **Sputnik.md** a recurs la:

- **Trimiterea la surse imposibil de verificat și invocarea unei autorități anonime.** „[La protestul de astăzi organizat de opoziția de centru-dreapta, au venit aproximativ cinci mii de oameni, a declarat pentru Sputnik Moldova o sursă din cadrul organelor de forță](#)”;

- **Ironia și ridiculizarea.** „[Andrei Năstase și Maia Sandu s-au dus la plimbare](#)”;
- **Sputnik.md a folosit repetiția unor afirmații/opinii pentru ca acestea ulterior să fie percepute de consumatorul media ca adevăr.** Instituția media a încercat să facă **un transfer de imagine negativă** dinspre Vlad Filat spre Maia Sandu. Impresia defavorabilă este întărită prin faptul că la scrierea știrii a fost utilizat un **limbaj peiorativ** („camaradul său”, „pușcărie”);
- **Fals și manipulare prin intermediul titlurilor** (care a avut drept scop instigarea la ură): „[Liderul PPDA, Andrei Năstase: Vrem vărsare de sânge?](#)”.

Kp.md a reflectat informația într-un mod tendențios și lipsit de echidistanță, comițând mai multe abateri de la normele deontologice:

- **Informație falsă și manipularea cu cifre fără a cita sursa:** „*Mai mult de 10 mii de oameni din întreaga țară au venit astăzi în PMAN pentru a susține proiectele sociale realizate de Partidul Politic ȘOR în frunte cu liderul formațiunii Ilan Șor*”;
- **Generalizare și fals:** „*Eurodeputații susțin proiectele sociale ale Partidului Politic ȘOR*”; „*La manifestații au participat și deputați ai Parlamentului European, ceea ce demonstrează susținerea de care se bucură Partidul ȘOR din partea UE, care a apreciat progresul atins în ultimii ani în dezvoltarea infrastructurii nu doar din municipiul Orhei, ci și din alte localități*”;
- **Tehnica de manipulare a dușmanului intern.** O tehnică care a avut drept scop să inducă consumatorului media un sentiment de frică față de anumite persoane (Maia Sandu și Andrei Năstase, în acest caz), iar pe de altă parte să înainteze un actor alternativ (Partidul Politic ȘOR și liderul acestuia) care luptă pentru protejarea cetățeanului de acești „dușmani”.

Noi.md a publicat 10 știri cu referință la evenimentele din PMAN, dintre care [una singură](#) a fost trecută ca produs propriu: „*PMAN, împărțită în două grupuri de protestatari. Carabinierii au format un scut uman (FOTO)*”. În știrea proprie, **Noi.md** a admis un caz de **etichetare**: „...pe scena din fața Guvernului au urcat reprezentanții Partidului Șor, în frunte **cu controversatul om de afaceri, Ilan Șor**”.

Televiziunea publică [Moldova 1](#) și [Pro TV Chișinău](#) au reflectat evenimentele din PMAN din 26 august într-un mod neutru și echidistant. **TV8**, alături de **Unimedia.info**, au reflectat foarte amplu și în detalii evenimentele din ziua de 26 august. Aceste instituții media au reflectat într-un mod neutru informația, asigurând tuturor în mod egal dreptul la replică și opinie. Totuși, în una din știri, reporterii de la **Unimedia.info** au încadrat informația într-un context nerelevant, printr-o expresie ce poate fi considerată drept **amestec al faptelor cu opiniile**: „*Președintele Igor Dodon a postat pe o rețea de socializare un mesaj cu privire la protestele de astăzi din Piața Marii Adunări Naționale. **Ce-i drept mesajul a apărut la ora 22:40***” (Știrea: [Mesajul președintelui cu privire la protestele de azi: Rușine, rușine...!](#)).

Subiectul 4. Reținerea celor 7 angajați ai liceului „Orizont”

Context: La 6 septembrie 2018, Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova (SIS) a reținut 7 cetățeni turci, care activau în calitate de profesori și manageri în rețeaua de licee „Orizont”. Cei 7 „au fost declarați indezirabili de către organele competente” și expulzați în Turcia, la bordul unei cursei charter a companiei Air Moldova. Un număr mare de persoane publice, organizații naționale și internaționale și-au exprimat dezacordul și au condamnat evenimentul, menționând că aceasta s-a făcut „cu încălcarea flagrantă a procedurii de reținere, percheziționare și ridicare, cu violarea normelor cu privire la libertatea și securitatea persoanelor, stipulate în convențiile la care Republica Moldova este parte” (Amnesty International).

Concluzie generală: Subiectul a arătat diferit la cele 12 instituții media monitorizate. Câteva dintre ele au diminuat importanța evenimentului sau l-au reflectat într-o manieră ștearsă și foarte superficială. Astfel, **NTV Moldova** și **Accent TV** au ignorat subiectul sau, cel mult, i-au atribuit un spațiu de emisie nesemnificativ. **Sputnik.md** și **Kp.md** au publicat o singură știre care a reprodus comunicatul oficial. **Publika TV** și **Canal 2** au avut abordări tendențioase și selective, mai ales din perspectiva imaginilor video. În același timp, un grup de instituții media, printre care **Pro TV Chișinău**, **Unimedia.info** și **TV8**, au inclus în știri mai multe opinii și surse, pentru a oferi un tablou complex și bine definit al întâmplărilor.

NTV Moldova a inserat știrea despre reținerea celor 7 persoane la finalul [buletinului de știri din 6 septembrie](#), ceea ce poate fi calificat drept o **tentativă intenționată de a diminua importanța acestui eveniment (tehnica estompării)**. **NTV Moldova** a insistat mult pe apartenența etnică a persoanelor, sugerând – prin abordare și

selecția cuvintelor – că aceștia ar reprezenta un pericol (**tehnica de manipulare a dușmanului extern**): „7 turci, expulzați din Republica Moldova” – burtiera știrii difuzate.

NTV Moldova a prezentat evenimentul doar din perspectiva unei singure surse (oficiale) și nu a mai interviuat alte surse, deși reacțiile familiilor celor arestați erau disponibile pentru public (**omisiune**). De notat că știrea a fost difuzată spre sfârșitul buletinului și a avut o durată de 47 secunde (!). Într-o altă știre din [buletinul de știri din 7 septembrie](#), - difuzată de asemenea pe finalul buletinului informativ – cu un total de 55 de secunde (!) – **NTV Moldova** s-a rezumat în mare parte la promovarea imaginii președintelui Igor Dodon (**tehnica de manipulare a Eroului Salvator**), care a cerut explicații SIS-ului.

Accent TV a folosit în mare parte același scenariu, mod de abordare și imagini ca și **NTV Moldova**, prezentând cele 7 persoane expulzate doar prin prisma etniei acestora: „6 persoane din conducerea liceului „Orizont” fondat și condus de cetățeni turci, au fost reținute de către reprezentanți ai SIS și duși la aeroport și deportați în țara de origine. 2 din ele au fost eliberate”. **Accent TV** a făcut uz de:

- **Prezentarea opiniilor drept fapte și adevăruri:** „Este de menționat că **nu este prima dată când conducerea liceului „Orizont” are probleme cu justiția din Republica Moldova**”;
- **Amestecul faptelor cu opiniile:** „**Întâmplător sau nu, problemele au început după ce în timpul vizitei din 5-7 mai, 2017, în RM prim-ministrul Turciei a cerut autorităților să închidă rețeaua de licee „Orizont” deoarece ar face parte dintr-o rețea teroristă, condusă de un cleric**”;
- **Manipulare prin imagini sau difuzarea unor imagini video irelevante:** Imaginile video folosite au fost doar unele care prezintă interiorul și exteriorul clădirilor liceelor „Orizont”. Chiar dacă existau imagini video din momentul reținerii, precum și fotografiile ale intrării forțate în domiciliul unora din cei expulzați, **Accent TV** nu a prezentat aceste imagini (**tehnica omisiunii**).

Publika TV a reflectat informația doar din perspectiva autorităților, cu trimitere la comunicatul de presă al SIS și la declarațiile oficiale ale demnitarilor (Monica Babuc, Pavel Filip). Au fost folosite și câteva tehnici de influențare a opiniei publice:

- Jurnaliștii postului dat nu au inclus opinia celor reținuți (deși unul dintre ei a scris o postare pe o rețea de socializare) și nici pe cea a membrilor familiilor acestora, deși este obligația lor profesională să ofere mai mult context și să prezinte opinii alternative. Astfel, **nu s-a asigurat dreptul la replică părții implicate direct**: aceasta putea fi aflată/luată interviuând profesori ai liceului „Orizont”, avocați sau membri ai familiilor celor reținuți;
- **Tehnica de manipulare a dușmanului extern.** **Publika TV** a prezentat persoanele reținute drept dușmani ai țării, care aduc „...amenințări la adresa securității naționale” (potrivit SIS);
- **Tehnica sugestiei și mitul salvatorului național.** [Prim-ministrul Pavel Filip](#) și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în persoana ministrei Monica Babuc, au fost alese drept surse de referință, astfel că PDM este prezentat drept factorul decisiv care încearcă să rezolve această situație;
- Au fost ascunse sau diminuate anumite detalii din filmul reținerii celor 7 persoane. De exemplu, **Publika TV** nu a prezentat imaginile video când, în momentul reținerii, s-a aplicat forța asupra celor 7 angajați ai liceelor „Orizont”, fiind urcați într-o mașină și duși într-o direcție necunoscută.

Canal 2 a difuzat o știre în buletinul de știri din 6 septembrie. În mare parte, modul de reflectare a fost asemănător celui de la **Publika TV**, cu deosebirea că jurnaliștii **Canal 2** au inserat în material și câteva opinii suplimentare: cea a unui director adjunct a liceului „Orizont” din capitală și declarația parafrazată a președintelui Igor Dodon. Totuși, **Canal 2** a repetat abaterile admise de **Publika TV**, menționate mai sus, pe lângă care notăm alte câteva încălcări ale normelor deontologice, precum **manipularea prin intermediul titlurilor și etichetarea:** „7 turci „periculoși”, trimiși acasă”.

Sputnik.md a [publicat o singură știre](#), prezentând informația doar dintr-o perspectivă, cea enunțată de SIS. Prin intermediul titlului știrii – „Acțiune de amploare SIS – securitatea națională a fost pusă în pericol”, **Sputnik.md** a făcut uz de **amestecul faptelor și opiniilor, prezentând opinia drept adevăr în ultimă instanță**.

Pentru [Pro TV Chișinău](#) și **TV8** expulzarea celor 7 profesori a fost cel mai important eveniment al zilei. Ambele posturi au reflectat evenimentul într-un mod neutru, echidistant, interviuând diverse surse vizate sau care au avut legătură cu acest eveniment: angajați ai liceului „Orizont”, avocați, președintele țării, SIS (prin poziția exprimată în comunicatul de presă), rudele persoanelor reținute, organizațiile internaționale (Amnesty

International Moldova) și reprezentanți ai partidelor politice (PAS, PLDM). **Pro TV Chișinău** a difuzat și o secvență filmată în direct la Aeroportul Internațional Chișinău, în care reportera a prezentat detalii și informații despre situația la acel moment.

Totodată, în unele situații, **TV 8** a admis:

- **Lipsa dreptului la replică/opinie pentru cei acuzați în știri:** Vladimir Plahotniuc și Igor Dodon au fost acuzați indirect în știri, prin intermediul surselor intervievate. Astfel, **TV8** avea obligația de a le acorda dreptul la replică sau, cel puțin, să specifice dacă au încercat să obțină opinia acestora;
- **Amestecul faptelor cu opiniile:** În discuțiile din studio cu expertul invitat, prezentatoarea a tratat drept fapt ipoteza că expulzarea celor 7 persoane este un preț plătit de autoritățile moldovenești pentru investițiile făcute în Republica Moldova de către cetățeni turci, sugerând că în spatele acestui troc s-ar afla Vladimir Plahotniuc și Igor Dodon.

Jurnaltv.md a publicat două știri despre reținerea celor 7 persoane. Una din ele despre [reacția liderului PPDA, Andrei Năstase pe marginea acestui eveniment](#) nu a oferit dreptul la replică persoanelor vizate (Igor Dodon și Vlad Plahotniuc). **Moldova 1** a reflectat într-un mod neutru și echidistant informația, inserând atât opiniile reprezentanților Liceului „Orizont” (profesori), cât și poziția oficială a autorităților Republicii Moldova.

Unimedia.info a reflectat evenimentul într-un mod neutru, echidistant și exhaustiv, publicând opinii diverse: [cei reținuți sau membrii familiilor](#) acestora, [angajații liceelor „Orizont” și părinții copiilor care învață](#) acolo, reprezentanții instituțiilor oficiale (SIS, [Parlament](#), [Guvern](#), [Președinție](#)), partide politice ([PLDM](#), [PAS](#)), [organizații internaționale](#).

Subiectul 5. Învestirea Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc în funcția de miniștri

***Context:** La 18 septembrie 2018, liderul PDM, Vlad Plahotniuc anunța într-o conferință de presă niște modificări în componența Executivului care prevedeau că la conducerea Ministerului Sănătății, Protecției Sociale și Muncii va fi numită Silvia Radu, iar la cea a Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, Nicolae Ciubuc. La 19 septembrie, președintele țării, Igor Dodon, a refuzat repetat să semneze decretele de numire a celor doi miniștri noi, iar la 21 septembrie un grup de deputați din PDM a depus o sesizare la Curtea Constituțională (CC) pentru suspendarea temporară a președintelui din funcție. CC a decis pe 24 septembrie suspendarea temporară a prerogativelor lui Igor Dodon, iar imediat a doua zi, cei doi miniștri au depus jurământul în fața speakerului, Andrian Candu, care a și semnat decretele de numire în funcție.*

Concluzie generală: **Publika TV** și **Canal 2** au prezentat subiectul din perspectiva PDM sau a reprezentanților acestuia (Pavel Filip, Andrian Candu), iar **NTV Moldova** și **Accent TV** au reflectat subiectul punându-l în lumină pozitivă pe președintele Igor Dodon și PSRM. Principalele metode de manipulare identificate pe parcursul monitorizării au fost tehnica dușmanului intern și cea a salvatorului național (**Publika TV, Canal 2, NTV Moldova, Accent TV**), iar normele deontologice au fost încălcate mai des prin combinarea faptelor cu opiniile și lipsa dreptului la replică. Alte instituții media au reflectat evenimentul neutru și echidistant (**TV8, Unimedia.info, JurnalTV.md**, etc).

Televiziunea publică **Moldova 1** a reflectat investirea celor doi miniștri din mai multe perspective, inserând opiniile președintelui Parlamentului, prim-ministrului și președintelui (suspendat la acel moment), Igor Dodon; precum și declarațiile celor doi miniștri noi. Totodată, **Moldova 1** a atribuit mult timp de emisie ministrei Silvia Radu, plasând-o într-o lumină neutră și pozitivă, după ce anunțarea candidaturii acesteia la Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a generat mai multe discuții și controverse generate de calificarea irelevantă a acesteia și lipsa ei de experiență în domeniile de referință.

Publika TV a difuzat patru știri [despre cei doi miniștri](#). În două știri, **Publika TV** a recurs la **tehnica de manipulare a Salvatorului Național („Mesia”)**, pe de o parte, deoarece i-a prezentat pe Andrian Candu și Pavel Filip drept persoanele care vin să soluționeze o problemă, iar pe de altă parte, a sugerat că problema a fost creată de o altă entitate politică: președintele Igor Dodon (**tehnica dușmanului intern**). Totodată, Andrian Candu a lansat anumite atacuri la adresa președintelui Igor Dodon, care au fost preluate direct și indirect ([titlul unei știri](#): „Candu, atac la Dodon: Îmi pun întrebarea dacă mai avem nevoie de instituția Președinției”), iar **Publika TV** avea obligația profesională să garanteze dreptul la replică celui acuzat, ceea ce instituția media nu a făcut. **Canal 2** în mare parte a repetat unghiul de abordare al postului **Publika TV**, folosind aceleași

tehnici de manipulare a **dușmanului intern** și cea a **Salvatorului Național**. În afară de acestea, **Canal 2** a recurs la **ironizare** (una din burtiere: „*L-au ocolit pe Dodon. Ministrul Sănătății și cel al Agriculturii au fost investiți în funcție*”).

NTV Moldova a prezentat subiectul dezechilibrat, din perspectiva interpretării evenimentului de către președintele Igor Dodon și PSRM. Astfel, în ambele știri difuzate, **NTV Moldova** a inversat cursul logic al evenimentului, precum și regulile de bază în prezentarea unei informații: jurnaliștii acestui post au adus în prim-plan poziția președintelui și a PSRM, în defavoarea prezentării informației de la investire. **NTV Moldova** a insistat pe difuzarea unor **opinii care au fost prezentate drept adevăr de ultimă instanță**. De asemenea, televiziunea a mai făcut uz de:

- **Tehnica de manipulare a Salvatorului Național/„Mesia”**. PSRM, ca partid, este prezentat într-un context exclusiv pozitiv drept un luptător pentru cauza dreptății;
- **Neacordarea dreptului la replică**. PDM, Silvia Radu și Nicolae Ciubuc au fost vizați direct, însă niciunui dintre ei nu i s-a oferit dreptul la replică;
- **Omisiunea și manipularea prin imagini**. Chiar dacă tema ambelor știri a fost numirea celor doi miniștri în funcție, **NTV Moldova** nu a difuzat absolut nicio imagine de la procedura de investire sau cel puțin o imagine în care să fie arătați cei doi demnitari proaspăt numiți.

Accent TV a difuzat în detalii interpretarea președintelui Igor Dodon și a PSRM pe marginea numirii celor doi miniștri. În mare parte, **Accent TV** a reflectat informația în mod similar cu **NTV Moldova**, utilizând aceleași tehnici de manipulare și încălcând aceleași norme deontologice: **tehnica de manipulare a Salvatorului Național, lipsa dreptului la replică și omisiunea difuzării imaginilor video** de la evenimentul de investire. Ca și în cazul **NTV Moldova**, **Accent TV** a insistat doar pe interpretarea evenimentului în detrimentul reflectării faptelor concrete. Totodată, **Accent TV a tirajat un fals**, susținând că instituția Președinției este „...**lider la capitolul încrederii populației**”. Potrivit sondajului de opinie publicat de Institutul Internațional Republican⁴, publicat în luna iulie 2018, instituția Președinției se situează doar pe locul 9. Nici Barometrul Opiniei Publice (BOP) pentru luna mai 2018, publicat de Institutul de Politici Publice din Moldova (IPP) nu plasează Președinția în capul topului celor mai de încredere instituții.⁵

Sputnik.md a publicat două știri despre investirea Silviei Radu și a lui Nicolae Ciubuc. **Una din ele anunța** despre evenimentul investirii, **iar a doua** a prezentat detalii despre acest eveniment, cu o ușoară **favorizare** a președintelui țării, ale cărui declarații au fost prezentate direct și indirect. **Kp.md** nu a publicat niciun articol sau reportaj despre procedura de investire din 25 septembrie a celor doi noi miniștri. Astfel, putem considera că instituția dată a făcut uz de **omisiune** în calitate de tehnică de manipulare, fiind una din puținele instituții media (și singura din cele monitorizate) care nu au reflectat acest eveniment.

JurnalTV.md a publicat o singură știre despre investirea celor doi miniștri: „**Silvia Radu și Nicolae Ciubuc vor depune astăzi jurământul de investire în funcția de miniștri**”, reflectând informația într-un mod neutru și echidistant, fără a manipula și fără a încălca normele deontologice. La fel, și **Noi.md** a relatat neutru și echidistant informația în știrile proprii. Posturile **Pro TV Chișinău** și **TV8**, precum și portalul **Unimedia.info** au prezentat de asemenea informația într-un mod neutru și echidistant, incluzând opiniile tuturor celor vizați: miniștrii numiți, prim-ministrul, președintele Parlamentului și președintele țării.

CONCLUZII

Instituțiile mass-media au continuat să încalce normele deontologice și să folosească tehnici de manipulare, care au avut intenția de a distorsiona anumite realități și a informa greșit consumatorul media. Chiar dacă s-a atestat o utilizare a acestora într-o mai mică măsură în comparație cu perioada de raportare precedentă (aprilie-iunie 2018) pe parcursul căreia au avut loc alegeri locale noi, o mare parte din cele 12 instituții media au făcut uz de o tehnică de manipulare și/sau au încălcat cel puțin o dată o normă deontologică. Principalele probleme cu care se confruntă majoritatea instituțiilor media monitorizate rămân amestecul faptelor cu opiniile, generalizarea și neasigurarea dreptului la replică.

⁴ International Republican Institute (IRI), Public Opinion Survey: Residents of Moldova, May-June 2018, accesibil la http://www.iri.org/sites/default/files/2018-7-16_moldova_poll_presentation.pdf.

⁵ Datele pot fi accesate/generate la www.bop.ipp.md.

În această perioadă de raportare au fost identificate noi tehnici de manipulare, cum ar fi estomparea (**NTV Moldova, Accent TV**), iar unele instituții au revenit la utilizarea tehnicii de manipulare a informației prioritare (**Publika TV, Canal 2**) – în mare parte, pentru a crea confuzie și pentru a impune pe agenda publică subiecte mai puțin importante, cu scopul de a distrage astfel atenția de la cele care au un impact real asupra vieții publice și interesează întreaga societate. Totodată, s-a sesizat intensificarea difuzării de către unele instituții media a informației confuze, incomplete și false. Cazurile de etichetare au revenit pe agenda unor instituții media (**Jurnal TV, Sputnik.md, Noi.md**). În același timp, mai multe instituții (**NTV Moldova, Accent TV**) au interpretat evenimentele și au citat opiniile exprimate de anumite entități politice pe marginea unor subiecte, în detrimentul prezentării informației în baza faptelor.

Politicizarea excesivă a subiectelor și prezentarea acestora din perspectiva preferințelor politice a continuat și în această perioadă de monitorizare. Astfel, posturile de televiziune **Publika TV** și **Canal 2** au difuzat în mare parte același conținut de știri, favorizând PDM și reprezentanții acestui partid. Un alt grup de instituții media – **Accent TV, NTV Moldova** și mai mult sau mai puțin **Sputnik.md** – au favorizat în știrile lor PSRM și reprezentanții acestui partid. Toate cele patru instituții sus-menționate au încercat aproape de fiecare dată să combine două tehnici de manipulare : în cazul actorilor politici pe care îi susțin și îi promovează au utilizat tehnica de manipulare a *Salvatorului național/Mesia*; iar în cazul oponentilor politici ai primilor, au utilizat tehnica de manipulare a dușmanului intern și/sau extern.

Jurnal TV a politizat pe alocuri unele subiecte, favorizând un partid (PPDA) și anumiți politicieni (Andrei Năstase, Maia Sandu) și defavorizând alte partide. Ca și în rapoartele anterioare, **Jurnal TV** a folosit multe subiecte pentru a-i pune în lumină negativă pe reprezentanții PDM. Televiziunea publică **Moldova 1**, în mare parte, a reflectat subiectele monitorizate într-un mod neutru și echidistant, însă în anumite cazuri a admis încălcarea unor norme deontologice.

Kp.md a folosit generalizarea și s-a folosit de *tehnica dușmanului intern*, iar **Sputnik.md** a folosit etichetările și ironia, a prezentat opinii și/sau declarații drept adevăruri de ultimă instanță, a făcut trimitere la surse imposibil de verificat și a răspândit în unele cazuri informații false.

Instituțiile media **TV8, Pro TV Chișinău** și **Unimedia.info** au reflectat corect, neutru și echidistant majoritatea subiectelor monitorizate, fiind înregistrate sporadic mici abateri, cum ar fi utilizarea tehnicii sugestia (**TV8**) și amestecul faptelor și opiniilor (**Unimedia.info**).

RECOMANDĂRI

Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA), în baza art. 4 din Codul Audiovizualului, ar trebui să se autosesizeze și să inițieze monitorizarea posturilor TV despre al căror conținut primește semnale că difuzează informații manipulative, pentru a constata derogările de la legislație și a aplica sancțiuni.

Editorii posturilor TV sunt îndemnați să supravegheze conținutul editorial pentru ca acesta să corespundă misiunii presei de a informa publicul și a reflecta corect realitatea, și nu dorinței cercurilor politice de a-și promova interesele și distruge adversarii.

Reporterii sunt îndemnați să relateze de pe teren toate faptele relevante, echidistant și cu verificarea informațiilor, nu selectiv și unilateral.

Consumatorilor de presă li se recomandă să se informeze din mai multe surse media, pentru a evita riscul de a primi o informație eronată și manipulative.